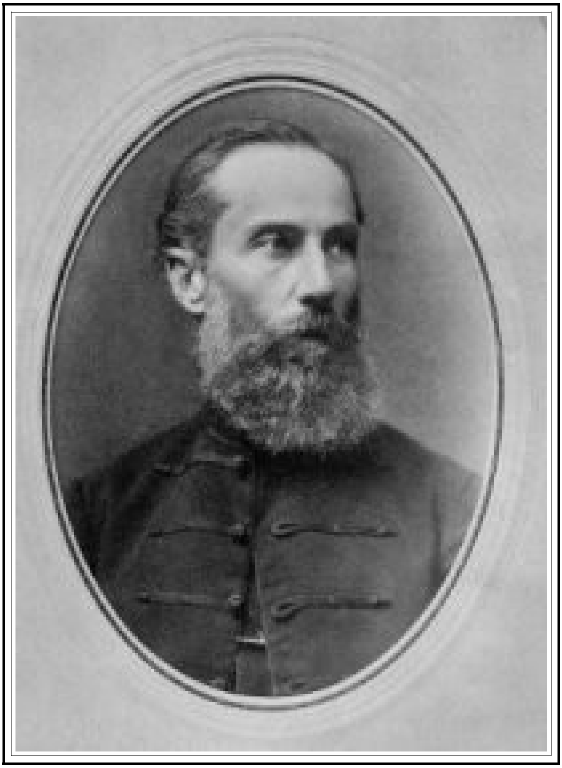
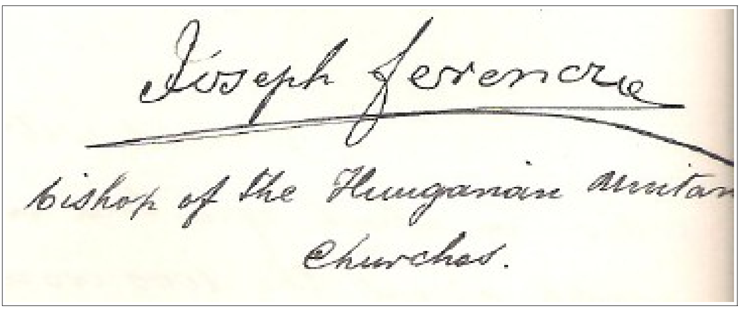
UNITARISK KATEKISME

Jóseph Ferencz
bishop of the Hungarian Unitar
Churches.

Ferencz József

UNITARISK KATEKISME

Oversatt og tilrettelagt av
Knut Heidelberg

Schweitzerforlaget
Askim 2008

Schweitzerforlaget
Postboks 217
1802 Askim
post@albert-schweitzer.com
http://albert-schweitzer.com

ISBN: 978-82-92677-17-9

Til grunn for denne oversettelsen ligger *Unitárius Káté* av Ferencz József, 20. utgave 1991.

Konsultative oversettelser: *Hungarian Unitarian Catechism* og *La Chiesa Unitariana*.

Oversettelse, innledning, noter og tilrettelegging for norske forhold:
Knut Heidelberg.

Redaksjon og støtte til utgivelse:
Unitarforbundet Bét Dávid (Den norske unitarkirke).
http://unitarforbundet.org

Printed by Cerberus Ltd. Budapest.

Omslagsbildet viser detalj fra det såkalte likkledet i Torino, her bearbeidet med farge og slik at bildets opprinnelige negative avtrykk er gjort positiv, som på et vanlig fotografi. Bortsett fra at det diskuteres generelt om portrettet kan være av Jesus eller ikke, har bildet i seg selv ingen tilknytning til unitarismen.

Portrettet av unitarbiskop Ferencz József er hentet fra *Unitárius Panteon*, http://panteon.unitarius-halo.net/, signaturen fra et brev biskopen skrev til de norske unitarer i 1909 (privat eie hos oversetteren).

Bibelsitater følger enten Bibelselskapets oversettelser av 1978 og 2005 eller Erik Gunnes' oversettelse av Det nye testamentet 1968.

INNHOLD

FORKORTELSER

1 Joh: Johannes' første brev
1 Kor: Paulus' første brev til korinterne
1 Mos: Første Mosebok
1 Pet: Peters første brev
2 Kor: Paulus' andre brev til korinterne
2 Mos: Andre Mosebok
2 Pet: Peters andre brev
2 Tim: Paulus' andre brev til Timoteus
5 Mos: Femte Mosebok
Apg: Apostlenes gjerninger
Ef: Paulus' brev til efeserne
Fork: Forkynneren
Gal: Paulus brev til galaterne
Hebr: Brevet til hebreerne
Jak: Jakobs brev
Jes: Jesaja
Joh: Johannes evangelium
Luk: Lukas evangelium
Mark: Markus evangelium
Matt: Matteus evangelium
Ordsp: Salomons Ordspråk
Sal: Salmenes bok

[ ]: tekst mellom hakeparenteser er lagt til av oversetteren.
[u]: markerer sted hvor tekst fra originalen ikke er tatt med.

INNLEDNING

ved Knut Heidelberg

En katekisme er gjerne en kortfattet fremstilling av kristen tro – ofte i form av spørsmål og svar, men ikke alltid. Helt så langt tilbake som til de første kristnes tid, har kristne kirker benyttet seg av slike lærebøker for å forberede nye medlemmer til dåpen. Det var gjerne voksendåp i de første kristne menigheter, men senere kom katekismene i bruk i undervisningen da konfirmasjon ble innført.

I dag har vi mange forskjellige katekismer. Den mest kjente på våre hjemtrakter er ganske sikkert *Luthers lille katekisme,* som er i bruk hos alle evangelisk-lutherske kirker, men også andre kirkesamfunn har sine katekismer. Det finnes i det hele tatt svært mange slike fremstillinger som oppsummerer de forskjellige kirkers syn på hva som er deres særegne form for kristendom, og blant dette mangfoldet finner vi også unitarkirkens katekisme. Også den er i bruk som forberedelse til konfirmasjonen – eller for andre som ønsker å konvertere og dermed trenger en innføring i hva unitarisk kristendom er for noe.

En katekisme er et hjelpemiddel og et læreverktøy som gir en rask innføring i et kirkesamfunns tro.

Som alle andre katekismer oppsummerer også den unitariske katekisme det som er troen, men der hvor noen kirkesamfunn sier at deres katekisme formidler en ufravikelig religiøs sannhet, sier unitarkirken at deres kateksime først og fremst oppsummerer det som er unitarens felles tro på et gitt tidspunkt eller en gitt epoke. Det er ikke nødvendigvis i ett og alt snakk om ufravikelige og en gang for alle bestemte religiøse sannheter. Det er snakk om felles unitariske *trosprinsipper*, men disse prinsippene er ikke dogmatiske. De er bare en trosfellesnevner som har vokst fram siden unitarkirkens grunnleggelse på 1500-tallet i Transilvania. Kristenunitarismen er, i takt med moderne forskning og bibelvitenskap, under stadig utvikling, og

dagens unitariske katekisme oppsummerer den teologiske utvikling slik unitarene ser den i dag. Det er derfor den unitariske katekisme har blitt omskrevet mange ganger siden den først utkom i 1864. Denne utgaven, som du nå leser i, er et resultat av 20 tidligere omskrivninger!*

Da unitarbiskop *Ferencz József* (1835-1928) skrev første versjon av den unitariske katekisme, tok det bare fem år før en ny versjon forelå. I disse to første versjonene gjenspeilte kateksimen uheldige teologiske føringer fra statlige pålegg så langt tilbake som til år 1638. Det tok noe mer enn to hundre år før unitarene klarte å utvikle sin teologi bort fra dette, og da Ferencz skrev tredje utgave av katekismen, var det store forandringer å spore. Den var nå tydelig preget av tysk liberalisme og engelsk og amerikansk unitarisme, og dette preget har senere fulgt katekismen – også i den 20. utgaven som her foreligger. Dette forteller hvordan den unitariske katekisme skiller seg fra dogmatiske katekismer, ved å være teologisk prosessorientert og gjenstand for endring. Den som venter å finne en gang for alle opplest og vedtatt troslære, har misforstått hva en unitarisk katekisme er.

> *En unitarisk katekisme formidler ingen dogmatisk tro, men troen slik den forstås i dag - og i lys av en epokes naturvitenskap og bibelvitenskap.*

På bakgrunn av det som er sagt over, er det legitimt å spørre seg om den unitariske kateksime kan endre seg helt vilkårlig. Er utviklingen av unitarenes katekisme uten styring? Kan hele troen byttes ut med noe annet? Svaret på det er *nei*. Ser vi på de endringer som har funnet sted i katekismen siden den første utgivelse i 1864, oppdager vi raskt at et grunnleggende trosfundament står urokkelig. Unitarene formidler konsekvent en bibelsk tro, dvs. en liberal kristendom med utgangspunkt i Bibelen, men samtidig legger vi også lett merke til at

* Foreløpig siste revisjon fant sted i 2002. De eneste endringer fra herværende 1991-utgave synes å være at en og annen bibelreferanse er utelatt..

sider ved troen har endret seg i takt med ny kunnskap og teologi og bibelvitenskap. Allikevel alltid med Bibelen som norm.

Utgangpunktet for de trosprinsipper som den unitariske katekisme oppsummerer, er alle fundert i den kristne bibel, og fordi unitarene er bibeltro kristne, er de også opptatt av at Bibelen skal gi mening til det moderne mennesket. Derfor må Bibelens innhold sees kritisk og i lys av det moderne forskning beviser, og dette må hele tiden – fra tidsepoke til tidsepoke – gjenspeile seg i katekismens mange utgaver.

Fra unitarisk ståsted vil en tro som motsier moderne forskning, være en tro som et moderne menneske ikke gjenkjenner seg i. En slik tro vil ikke kommunisere med sin samtid. Dette fører til at unitarene finner det nødvendig stadig å ta opp til diskusjon, og om nødvendig revidere, gamle vedtatte kristne oppfatninger når disse strider mot naturvitenskap og moderne samfunnsforståelse.

Men selv om rammene rundt troen endrer seg og innholdet i unitarenes katekisme endrer seg, er det for unitarene som for alle andre kristne, slik at Bibelens budskap står uendret om den ene gud som Jesus lærte oss å kjenne, og dermed også den moralske plikt til å vise nestekjærlighet. Den kristne unitarisme har endret mye av det som dens kristne søsterkirker fortsatt holder fast ved – alt fra å forkaste en ubibelsk treenighetslære til Jesu antatte guddommelige natur – men aldri troen på den ene gud som Jesus tilba og Bibelen som endelig norm for den unitariske tro. Akkurat dette er uendret i samtlige utgaver av katekismen – og har stått slik uendret siden den moderne unitarisme så dagens lys som et protestantisk kirkesamfunn på midten av 1500-tallet.

Hovedbudskapet i Bibelen oppsummeres i den unitariske katekisme på følgende måte: Gud er én, Jesus er den messias som er sendt av Gud, men ingen guddommelig messias. Jesus var et menneske. Som Guds barn er det vår oppgave å elske Gud og våre neste.

I tillegg til å beskrive unitarenes form for kristendom, er denne katekismen av spesiell historisk interesse for forholdet mellom unitarer i den første norske unitarkirke og de transilvanske unitarkirker. Den moderne unitarisme oppsto i 1568 i Kolozsvár (eller Klausenburg som byen også er blitt kalt) i det som i dag er Romania, men som den gang var mest kjent som Transilvania. Senere har skjebnen villet at landområdet har gått under mange forskjellige navn.

Den gang biskop Ferencz skrev katekismen i 1864 var Kolozsvár blitt en viktig by i den ungarske delen av Østerrike-Ungarn. Derfor kalte han opprinnelig katekismen for *Den ungarsk-unitariske katekisme*. Da den 20. utgaven av kateksimen ble skrevet i 1991, lå byen i Romania, hvor den fortsatt ligger, men navnet er beholdt. Hvorfor er dette viktig å merke seg?

Det er viktig å merke seg fordi det i dag finnes mange former for unitarisme, også former som skiller seg svært ut fra den kristne unitarisme, men bare én av disse formene kan føres uavbrutt tilbake til året 1568, da presten Dávid Ferenc (på norsk: Frans David) grunnla den første unitarkirke. Og da Ferencz skrev katekismen for første gang nesten tre hundre år senere, er det denne opprinnelige unitariske tradisjon fra Transilvania som føres videre, og fram til i dag. Katekismen er derfor i dag ikke nødvendigvis representativ for alle typer unitarisme, men først og fremst den opprinnelige kristne unitarisme.

Den første norske unitarkirke så dagens lys i 1895, da dikteren og unitarpresten *Kristofer Janson* (1841-1917) etablere Broderskabets Kirke i Kristiania. Omkring 1900 oppsto det en splittelse i menigheten, og den gikk over til å kalle seg Unitarisk Samfund. Her ble *Herman Haugerud* (1864-1937) kallet til prest helt fram til sin død i 1937. Og kirkesamfunnet gikk i oppløsning kort etter.

Lenge har det vært ukjent at det eksisterte en forbindelse mellom unitarene i Oslo og unitarene i Kolozsvár, men i et helt nylig oppdaget brev fra 1909 kommer det fram at Ferencz og Haugerud kjente til hverandre og at de brevvekslet. I brevet, som er gjengitt bakerst i denne boken, kan vi lese at unitarene i det som den gang het De ungarske unitarkirker, samlet inn tusen ungarske kroner. Dette skulle være et bidrag til et påtenkt unitarisk kirkebygg i Oslo. Nå ble det

aldri noe av planene om å bygge en slik bygning her i landet, men brevet knytter de historiske forbindelser mellom den opprinnelige unitarisme og Norge.

Når katekismen nå omsider for første gang på 144 år kommer på norsk, er *det* en naturlig forlengelse av det vennskap som i snart hundre år har eksistert mellom unitarer i Norge og i dagens Romania og Ungarn. Det er å håpe at katekismen både kan bidra til innsikt i kristen unitarisme og å være et synlig bånd mellom dagens norske unitarisme og dens grunnleggelse i 1568 i Transilvania.

At katekismen i det hele tatt kan påkostes trykking, skyldes i sin helhet hjelp fra unitarene i Budapest.

Det sømmer seg nå avslutningsvis å presentere mannen som forfattet Den unitariske katekisme:

Ferencz Jósef

Ferencz var unitarbiskop fra 1876 til sin død i 1928. Før dette underviste han i matematikk og fysikk ved høgskolen i Koloszvár i dagens Romania, hvor han før sin utnevnelse til biskop også var unitarprest. I ettertid står hans katekisme som det viktigste bidrag til unitarismen, men han var også pioner innen fagfeltene «praktisk teologi» og kirkehistorie, og skrev en rekke lærebøker i emnene, hvorav flere ble oversatt til andre språk og trykket i utlandet.

<u>For videre lesning om Ferencz anbefales:</u>

Joseph Ferencz: *Hungarian Unitarianism in the Nineteenth and Twentieth Century.* USA, Chico, 1990. (Forfatteren er navnebror av denne katekismens forfatter.)

Kelemen Gál: *Kilyéni Ferencz József Unitárius Püspök Élete És Kora*. Romania, Kolozsvár., 1936.

Unitarisk katekisme

DET GRUNNLEGGENDE

1. Hva er kristenunitarisk tro? [1)]

Kristenunitarisk tro er kjærlighet til Gud og til alle våre neste.

Mark. 12,28-31: En av de skriftlærde, som hadde hørt på dette ordskiftet og lagt merke til hvor godt Jesus svarte, gikk bort til ham og spurte: «Hvilket bud er det største av alle?» Jesus svarte: «Det første bud er dette: Hør Israel! Herren er vår Gud, Herren er én. Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av hele ditt sinn og av all din kraft. Det andre er dette: Du skal elske din neste som deg selv. Ikke noe annet bud er større enn disse.»

Joh. 4,21: Og dette er budet vi har fra ham: Den som elsker Gud, må også elske sin bror.

Matt. 7,21: Ikke enhver som sier til meg: Herre, Herre! skal komme inn i himmelriket, men den som gjør min himmelske Fars vilje.

2. Hvordan vet vi at Gud eksisterer?

Når vi betrakter universet og dets orden, eller ser på oss selv og våre evner, da overbevises vi om at det eksisterer en gud som har skapt og som opprettholder og styrer alle ting.

3. Hva består kjærlighet til Gud i?

Kjærlighet til Gud består i at vi respekterer hans lover og forsøker å følge dem. *[u]*

4. Hva er troens mål?

Troens mål er å foredle våre sinn ved å elske Gud og vår neste, å styrke vår empati og å oppmuntre til tjeneste for Gud og vår neste.

5. Trenger menneskene tro?

Troens mål viser med all tydelighet at menneskene trenger tro. Historien viser også at dette er tilfellet, for den beviser at det aldri har eksistert et folk uten at tro har vært til stede.

6. Hvordan har det seg at vi nå har fått en edlere tro enn tidligere?

Ifølge religionshistorien har vi fått en edlere tro fordi Gud sendte opplyste, kloke og moralske religiøse lærere til oss. I samsvar med fornuften hjalp disse oss til en klarere religiøs overbevisning.

Vi pleier å kalle Guds budbærere for profeter eller apostler eller religionsgrunnleggere.

I tidenes løp har slike budbærere for Gud vært Zoroaster som kom til perserne, Konfusius til kineserne, Buddha til inderne, Moses kom som profet til jødene og Muhammed til araberne.

7. Hvem var den største av Guds profeter?

Den største av Guds profeter var Jesus, som grunnla kristendommen. Han lærte oss om både kunnskap og kjærlighet til Gud.

1. Kor. 3,11: Ingen kan legge noen annen grunnvold enn den som alt er lagt, Jesus Kristus.

8. Hvordan kjenner vi til det som profetene og Jesus lærte oss?

Fra Bibelen kjenner vi til det som profetene og Jesus lærte oss. Vanligvis kaller vi Bibelen for Den hellige skrift.

9. Hva er Bibelen?

Bibelen er en samling på 66 skrifter fra antikken. De har forskjellige forfattere og innhold.

10. Hvor mange deler består Bibelen av?

Bibelen består at to hoveddeler: Den gamle pakt (eller Det gamle testamentet) og Den nye pakt (eller Det nye testamentet). Det gamle testamentet har 39 skrifter. Den nye testamentet 27 skrifter.

11. Hvem skrev Det gamle testamentet?

Skriftene i Det gamle testamentet ble skrevet på hebraisk og arameisk før Jesu fødsel av det jødiske folks lærere og profeter.

Dette er rekkefølgen på skriftene i Det gamle testamentet:

De fem mosebøkene
Josva
Dommerne
Rut
Første Samuelsbok
Andre Samuelsbok
Første Kongebok
Andre Kongebok
Første Krønikebok
Andre Krønikebok
Esra
Nehemja
Ester

Job
Salmenes bok
Salomons Ordspråk
Forkynneren
Høysangen
Jesaja
Jeremia
Klagesangene
Esekiel
Daniel
Hosea
Joel
Amos
Obadja
Jona
Mika
Nahum
Habakkuk
Sefanja
Haggai
Sakarja
Malaki

12. Hva inneholder Det gamle testamentet?

Det gamle testamentet inneholder de moralske og religiøse lovene til det jødiske folk, og det profetene lærte.

13. Hva er den viktigste lære i Det gamle testamentet?

Den viktigste lære i Det gamle testamentet er De ti bud som Moses overleverte. Disse kan oppsummeres på denne måten: Gud er én og du skal bare tilbe Gud, du skal ikke lage deg noe gudebilde eller tilbe slike, du skal ikke misbruke Guds navn, du skal holde hviledagen hellig, du skal hedre din far og din mor, du skal ikke slå i hjel, du

skal ikke bryte ekteskapet, du skal ikke stjele, du skal ikke begjære din nestes hus.

2. Mos. 20,1-17: Gud talte alle disse ord: Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av Egypt, ut av trellehuset.

Du skal ikke ha andre guder enn meg.

Du skal ikke lage deg noe gudebilde, eller noe slags bilde av det som er oppe i himmelen eller nede på jorden eller i vannet under jorden.

Du skal ikke tilbe dem og ikke dyrke dem! For jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud. Jeg lar straffen for forfedrenes synd komme over barn i tredje og fjerde ledd, når de hater meg, men jeg viser miskunn i tusen ledd mot dem som elsker meg og holder mine bud.

Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn, for Herren lar ikke den som misbruker hans navn, være skyldfri.

Kom hviledagen i hu, så du holder den hellig! Seks dager skal du arbeide og gjøre din gjerning. Men den sjuende dagen er sabbat for Herren din Gud. Da skal du ikke gjøre noe arbeid, hverken du selv eller din sønn eller din datter, hverken tjeneren eller tjenestekvinnen eller feet, eller innflytteren i dine byer. For på seks dager skapte Herren himmelen, jorden og havet og alt som er i dem; men den sjuende dagen hvilte han. Derfor velsignet Herren hviledagen og lyste den hellig.

Du skal hedre din far og din mor, så du får leve lenge i det landet Herren din Gud gir deg.

Du skal ikke slå i hjel.

Du skal ikke bryte ekteskapet.

Du skal ikke stjele.

Du skal ikke vitne falsk mot din neste.

Du skal ikke begjære din nestes hus. Du skal ikke begjære din nestes hustru, hans tjener eller tjenestekvinne, hans okse eller esel eller noe annet som hører din neste til.

14. Hvem skrev bøkene i Det nye testamentet?

Bøkene i Det nye testamentet ble skrevet på gresk av evangelistene etter at Jesus døde.

De nytestamentlige skrifter står oppført i denne rekkefølgen: Evangeliene etter Matteus, Markus, Lukas og Johannes. Apostlenes gjerninger. Brevene til Paulus: brevet til romerne, første og andre korinterbrev, brevet til galaterne, brevet til efeserne, brevet til filipperne, brevet til kolosserne, første og andre brev til tessalonikerne. første og andre brev til Timoteus, brevet til Titus og brevet til Filemon. Hebreerbrevet. Jakobs brev. Peters første, andre og tredje brev. Johannes' første og andre brev. Judas brev. Johannes åpenbaring.

15. Hva inneholder Det nye testamentet?

Første del av Det nye testamentet består av evangeliene etter Markus, Matteus, Lukas og Johannes og inneholder fortellingen om Jesu liv og det han lærte bort. I den andre delen av skriftsamlingen blir vi kjent med apostlenes virke og lære. Det nye testamentet kalles på grunn av sitt innhold også for «evangelium», som betyr «det glade budskap».

16. Hvorfor er det nødvendig å være kjent med Bibelen?

Det er nødvendig å være kjent med Bibelen fordi den inneholder den lære som danner grunnlaget for den kristne tro og er utgangspunkt for hvordan den kristne skal leve. Dette er grunnen til at vi må lese og studere Bibelen med kjærlighet og fornuft.

Matt. 4,4: Jesus svarte: «Det står skrevet: Mennesket lever ikke bare av brød, men av hvert ord som kommer fra Guds munn.»

Rom. 15,4: Og alt som før er skrevet, er skrevet for at vi skal lære av det: Vi skal ha håp gjennom det tålmod og den trøst som skriftene gir.

17. Hva kaller vi dem som baserer sin tro på Jesu lære?

De som baserer sin tro på Jesu lære, kaller vi kristne. Ordet «kristen» er avledet fra det latinske christianus, og brukes i betydningen «å tilhøre Jesus», «å følge Jesus».[2)]

Apg. 11,26b: Et helt år var de sammen i menigheten der og gav mange mennesker opplæring i troen. Det var i Antiokia disiplene for første gang ble kalt kristne.

18. Står kristne samlet?

Kristendommen er ikke samlet. Opp gjennom historien har kristendommen delt seg i mange retninger. Men alle kristne over hele verden er bundet sammen av Jesu lære om søskenfellesskap. Det er i dag [2007] omkring to milliarder kristne [i en verden på litt mer enn seks milliarder mennesker.].

1. Kor. 12, 12-13: Likesom legemet er ett, selv om det har mange lemmer, og alle lemmene danner ett legeme, enda de er mange, slik er det også med Kristus. For med én Ånd ble vi alle døpt til å være ett legeme, enten vi er jøder eller grekere, slaver eller frie, og vi fikk alle én Ånd å drikke av.

19. Hvorfor er kristendommen del i forskjellige retninger?

Blant de første kristne og senere i reformasjonstiden, oppsto det forskjellige forestillinger om Jesu person og lære. Alle de forskjellige

retningene har blitt dannet som følge av disse forskjellige forestillingene.

20. Hva er din kristne tro?

Jeg er en unitar.

21. Hvem var det som grunnla den unitariske kirke?

Grunnleggeren av den unitariske kirke var Frans David.[3)]

22. Hva kan vi kort si om livet til Frans David?

Tradisjonen sier at Frans David var født i Cluj (Kolozsvár) omkring 1510 [i dagens Romania. Tidligere het byen Klausenburg]. Han fullførte studier i Cluj (Kolozsvár), Alba Iulia (Gyulafehérvár) [i Romania] og i Wittenberg (Tyskland). Etter at han kom tilbake fra sin pilegrimsferd,[4)] arbeidet han som rektor og prest i Beszterce, Petres og Cluj (Kolozsvár). [Alle disse stedene er nå innenfor grensene til dagens Romania.]

23. Hva viet Frans David livet sitt til?

Frans David viet sitt liv til å formidle det som var Jesu egentlige lære.[5)]

24. Hvordan gikk Frans David fram for å virkeliggjøre sitt mål?

For å virkeliggjøre sitt mål, forkynte og spredte Frans David Jesu lære fra prekestolen, gjennom debatter og bøker.

Medhjelperne til Frans David var: Gaspar Heltai, Istvan Basilius, Benedek Óvári, Miklos Bogáti Fazekas, Gyorgy Blandrata og andre.

25. Hvordan tok hans landsmenn imot det Frans David lærte dem?

De fleste av hans ungarske landsmenn var enige med Frans David, og sammen med kong John Sigismund [1540-1570][6)] fulgte de Jesu lære slik som Frans David formidlet den. Denne form for kristendom fikk navnet unitarisme, fordi den lærer at Gud er én.

Ordet «unitar» kommer fra det latinske «unus, unitas», som [i denne sammenheng] betegner «de som tror at Gud er én og som bekjenner Guds udelelige enhet».[6)] Navnet unitar ble først benyttet på riksdagen i Lécfalva [i dagens Romania] i 1600.

26. Hva var den viktigste følge av at unitarismen ble spredt?

Den viktigste følge av at unitarismen ble spredt, var loven om religiøs frihet som ble vedtatt på riksdagen i Torda [i dagens Romania] i 1568.[8)] I Transilvania ble det for første gang i historien bestemt at alle kan praktisere den religion som de er overbevist om, fordi «tro er Guds gave».

Vi ser på denne loven som starten på grunnleggelsen av den unitariske kirke.

Riksdagen i Marosvásárhely (Târgu Mureş) [i dagens Romania] stadfestet loven om religionsfrihet i 1571.

Erklæringen fra riksdagen i Torda i 1568, lyder:Vår kongelige høyhet, som han har erklært om saker som vedgår religion, sammen med riksdagen, bekrefter igjen at i enhver sammenheng skal prester forkynne og utlegge evangeliet i overensstemmelse med deres egen forståelse av det - og hvis menigheten liker dette, da skal det betraktes som godt; hvis ikke, da må ingen tvinge dem [til å like det som forkynnes], for deres sjeler vil ikke være tilfredsstillet – men de må gjerne ha en forkynner som formidler en lære de er enige i. Derfor

må ingen tilsynshavende eller andre true eller forulempe prestene på grunn av deres religion – i overesstemmelse med det riksdagen har bestemt – eller tillate at noen blir fengslet eller avsatt fra sitt arbeide på grunn av sin lære. For tro er Guds gave, denne gaven får man ved å lytte til og ved å høre Guds ord.

27. Hvor lenge var Frans David i stand til å forkynne Jesu lære?

Frans David forkynte Jesu opprinnelige lære til 1579, da religionsfrihetens fiender anklaget ham for å være innovatør[9)] og dømte ham til livsvarig fengsel i Deva-borgen [i dagens Romania]. Her døde han 15. november 1579. *[u]*

28). Hva skjedde etter Frans Davids død?

Etter Frans Davids død fulgte en meget vanskelig tid for [den første] unitarkirken. Først religiøs intoleranse og senere politisk undertrykkelse knuget unitarkirken. I stedet for å vokse måtte man heller bruke alle kreftene på selvforsvar. Som følge av dette gikk mange unitarkirker og -menigheter tapt, og omlag 75% av tilhengerne. Bare Guds forsyn, loven om religionsfrihet og en gruppe tilhengere som gjorde en heroisk innsats, reddet kirken fra den totale undergang.

29. Hvor lenge varte denne vanskelige tiden?

Denne vanskelige tiden varte i nesten 300 år. Deretter førte de historiske begivenheter til bedre tider. Unitarkirken ble ikke lenger undertrykket, fikk organisert det som var igjen av den og klarte fritt igjen å bygge Guds rike.[10)] Takket være de troendes innsatsvilje ble det bygget kirker og antall medlemmer økte. Igjen ble det tillatt å vise til navnet Frans David og til å forkynne i hans ånd. I 1879 var det for første gang på 300 år mulig for unitarkirken å feire minnet om Frans David. Det skjedde på 300 årsdagen for hans død.

30. Hva er din tro?

Min tro er:

Jeg tror på én Gud, som er skaper av livet og er vår guddommelige Far.
Jeg tror på Jesus, Guds beste sønn, vår sanne lærer.
Jeg tror på Den Hellige Ånd.
Jeg tror på unitarkirkens eksistensberettigelse.
Jeg tror på syndenes forlatelse og det evige liv.

31. Hva mener vi når vi sier: «Jeg tror på én Gud»?

Når vi sier «jeg tror på én Gud», da gir vi uttrykk for den overbevisning at Gud eksisterer og at Gud er én i både vesen og person.[11)] Selv fornuften forstår Gud som bare én, for som den perfekte eksistens kan Gud [ikke være delt], men må være én.

Bibelen forteller oss om Guds udelelige enhet:

Jes. 44,6b: Jeg er den første, og jeg er den siste, foruten meg er det ingen Gud.

5. Mos. 6,4: Hør Israel! Herren er vår Gud, Herren er én.

Mark. 12,29b: Jesus svarte: «Det første bud er dette: Hør Israel! Herren vår Gud, Herren er én.

Mark. 10,18: Men Jesus sa til ham: «Hvorfor kaller du meg god? Bare én er god – det er Gud.»

Ef. 4,6: én Gud og alles Far, han som er over alle og gjennom alle og i alle.

32. Hvordan forstår vi Gud?

Vi forstår Gud som ånd og som kjærlighet.

Joh. 4,24: Gud er ånd, og den som tilber ham, må tilbe i ånd og sannhet.

Joh. 1,18: Gud har ingen noensinne sett; men den enbårne Sønn, som dveler i Faderens favn, han har vist oss hvem han er.

2. Kor. 3,17: Herren er Ånden, og hvor Herrens Ånd er, der er frihet.

33. Er det mulig å portrettere Gud?

Vi kan ikke portrettere Gud i bilder eller skulpturer, fordi Gud er ånd. Derfor må de som vil tilbe Gud slik som Jesus lærte oss det, gjøre det i ånd og sannhet.

Apg. 17,29: Fordi vi altså er Guds slekt, må vi ikke tenke at guddommen ligner et bilde av gull eller sølv eller stein, formet av menneskers kunst eller tanke.

34. Hvordan kan vi erkjenne Gud?

Vi kan erkjenne Gud gjennom hans skaperakt og forsyn.

35. Hva mener vi med «Guds skaperakt»?

Med Guds skaperakt mener vi at hele universet og alt som lever der er skapt [og fortsatt skapes] av Gud.

1. Mos. 1,1: I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden.

Jes. 64,7: Men, Herre, du er da vår far! Vi er leire, og du har formet oss, alle er vi et verk av din hånd.

Apg. 17,24: Gud, han som skapte verden og alt som er i den, han som er herre over himmel og jord, han bor ikke i templer reist av menneskehender.

36. Hva mener vi med «Guds forsyn»?

Med Guds forsyn mener vi at Gud har omsorg for sin skapelse, han ordner alt i henhold til sitt beste og veileder på veien til fullkommenhet i gudsriket.

37. På hvilken måte opprettholder Gud sin verden, og hvordan sørger han for sin skapelse?

Gud opprettholder sin verden med sine lover, og Gud sørger for sin skapelse ved hjelp av disse lovene.

Sal. 16, 8-10: Herrens lov er fullkommen, den gir sjelen nye krefter. Herrens lovbud er pålitelig, det gir den uerfarne visdom. Herrens påbud er rette, de gir glede i hjertet. Herrens bud er rent, det får øynene til å stråle. Frykten for Herren er ren, den varer til evig tid. Herrens dommer er sanne, rettferdige er de alle.

38. Hva forteller Guds skaperkraft og forsyn?

Guds skaperkraft og forsyn forteller oss at han er evig, perfekt, allmektig, god, rettferdig og nådefull. Disse kvalitetene skyldes hans faderlige omsorg.

39. Hva mener vi med at Gud er evig?

Når vi sier at Gud er evig, da mener vi at Gud alltid har vært til og vil for all tid være til.

Sal. 102,27-29: De skal gå til grunne, men du forblir. De skal alle eldes som en kledning, du skifter dem ut som klær. De skiftes ut, men du er den samme, dine år tar aldri slutt. Dine tjeneres barn får bo i fred, deres ætt skal bestå for ditt åsyn.

40. Hva mener vi med at Gud er perfekt?

Når vi sier at Gud er perfekt, da mener vi at alt som Gud skaper og alle hans handlinger er de beste og mest korrekte, og at de midler han benytter for å oppfylle sine lover, alltid er de mest praktiske som kan anvendes.

Matt. 5,48: Vær da helhjertet og gode, slik deres himmelske Far er det.

Job 11,7-9: Kan du lodde dypene i Gud eller finne noen grense for Den Allmektiges storhet? Den er høyere enn himmelen – hva kan du gjøre? og dypere enn dødsriket – hva vet du? Den har større mål enn jorden og favner videre enn havet.

41. Hva mener vi med at Gud er allmektig?

Når vi sier at Gud er allmektig, da mener vi at Gud kan gjøre alt han ønsker, men at han ikke handler i strid med sine lover.

Matt. 41,26: Jesus så på dem og sa: «For mennesker er dette umulig, men for Gud er alt mulig.»

42. Hva mener vi med at Gud er god?

Når vi sier at Gud er god, da mener vi at han utelukkende handler godt med alt levende han har skapt, ikke bare med dem som er gode og verdige, men også med dem som har gjort seg fortjent til straff.

Matt. 19,17: Men Jesus svarte: «Hvorfor spør du meg om det gode? Det er bare én som er god. Men vil du gå inn til livet, så hold budene!»

1. Joh. 4,16: Vi har lært å kjenne den kjærlighet Gud har gitt til oss, og vi har trodd på den. Gud er kjærlighet, og den som blir i kjærligheten, blir i Gud, og Gud i ham.

43. Hva mener vi med at Gud er rettferdig?

Når vi sier at Gud er rettferdig, da mener vi at Gud dømmer alle våre handlinger og livsførsel, og belønner det gode og straffer det onde. Alle må ta følgene av sine handlinger og livsførsel.

Rom. 2,6-11: Han skal lønne enhver etter det han har gjort: De som utrettelig gjør det gode og søker ære, herlighet og uforgjengelighet, skal få evig liv. Men de som bare tenker på seg selv, som lar seg lede av uretten og er ulydige mot sannheten, har vrede og harme i vente. Trengsel og angst skal komme over hvert menneske som gjør det onde, jøde først og så greker. Men herlighet, ære og fred skal den få som gjøre det gode, jøde først og så greker. For Gud gjør ikke forskjell på folk.

44. Hva mener vi med at Gud er nådefull?

Når vi sier at Gud er nådefull, da mener vi at hans faderlige omsorg tar hensyn til våre feil, gir oss mulighet til å forbedre og forandre oss og at han da tilgir oss.

Luk. 15,11-24: Jesus sa: En mann hadde to sønner. Den yngste sa til ham: «Far, gi meg den delen av formuen som tilfaller meg.» Han skiftet da sin eiendom mellom dem. Ikke mange dager etter solgte den yngste sønnen alt sitt og dro til et land langt borte. Der sløste han bort alle pengene i et vilt liv. Men da han hadde satt alt over styr, kom en svær hungersnød over landet, og han begynte å lide nød. Han gikk da og tok arbeid hos en mann der i landet, og mannen sendte ham ut på markene for å gjete svin. Han ønsket bare å få mette seg med de belgene som grisene åt, for ingen ga ham noe.

Da kom han til seg selv og sa: «Alle arbeidsfolkene hjemme hos min far har mat i overflod, mens jeg går her og sulter i hjel! Jeg vil bryte opp og gå til min far og si: Far, jeg har syndet mot himmelen og mot deg. Jeg fortjener ikke lenger å være din sønn. Men la meg få være som en av leiekarene dine.»

Dermed brøt han opp og dro hjemover til sin far. Da han ennå var langt borte, fikk faren se ham, og han syntes inderlig synd på ham. Han løp sønnen i møte, kastet seg om halsen på ham og kysset ham. Sønnen sa: «Far, jeg har syndet mot himmelen og mot deg. Jeg fortjener ikke lenger å være din sønn.» Men faren sa til tjenerne: «Skynd dere! Finn fram de fineste klærne og ta dem på ham, gi ham ring på fingeren og sko på føttene. Og hent gjøkalven og slakt den, så vil vi spise og glede oss. For denne sønnen min var død og er blitt levende, han var kommet bort og er funnet igjen.» Og så begynte festen og gleden.

45. Hva bør alt det vi nå har lært om Gud, få oss til å gjøre?

Alt det som vi nå har lært om Gud, bør få oss til å tilbe den ene Gud i ånd og sannhet, å stole på ham, å elske ham og å leve i samsvar med hans lover.

46. Hva er den ypperste av Guds skapninger på jorden?

Den ypperste av Guds skapninger på jorden er mennesket.

47. Hvordan viser Gud sin kjærlighet for oss?

Guds kjærlighet for oss viser seg i det at han setter oss i en særstilling i forhold til andre skapninger, og at han velsigner oss med åndsgaver slik at vi kan være hans barn og hans medarbeidere.

1. Joh. 3,1a: Se, hvor stor kjærlighet Faderen har vist oss: Vi får kalles Guds barn, og vi er det.

48. Hvilke åndsgaver har Gud gitt oss?

De åndsgaver Gud har gitt oss er: tro, fornuft, fri vilje, samvittighet og kjærlighet.

49. Hva er tro?

Tro er å stole på Gud, slik at vi med et barnesinn kan etablere et forhold til Gud, vår omsorgsfulle Far.

Heb. 11,1: Troen gir sikkerhet for det som håpes, visshet om ting en ikke ser.

Rom. 1,17b: Den rettferdige skal leve ved tro.

50. Hva er fornuft?

Fornuft er den åndsgaven som gjør det mulig for oss å få kunnskap, å tenke og gjøre oss opp en mening om Gud, oss selv, våre medvandrere og verden. I dette er fornuften også troens lampe.

1. Kor. 2,10: dette har Gud åpenbart for oss ved sin Ånd. For Ånden utforsker alle ting, også dybdene i Gud.

Ordsp. 20,27: Menneskets ånd er en Herrens lampe, den ransaker alle kamrene i hjertet.

51. Hva er fri vilje?

Fri vilje er den åndsgaven som gjør at vi fritt kan bestemme oss for om vi vil følge det gode og sanne eller det falske og onde.

Rom. 8,15: Dere har ikke fått trelldommens ånd, så dere igjen skulle være redde. Dere har fått barnekårets Ånd som gjør at vi roper: «Abba, Far!»

Gal. 5,13: Dere er kalt til frihet, brødre. La bare ikke friheten bli et påskudd for den syndige natur, men tjen hverandre i kjærlighet.

52. Hva er samvittighet?

Samvittighet er den åndsgaven som gjør at vi reflekterer over våre handlinger, og som oppmuntrer oss til å gjøre godt og avstå fra ondt. Samvittigheten føles god når vi gjør godt og dårlig når vi gjør ondt.

Apg. 26,16: Derfor bestreber jeg meg på alltid å ha ren samvittighet for Gud og mennesker.

53. Hva er kjærlighet?

Kjærlighet er den åndsgaven som gjør at vi blir tillitsfulle barn av Gud, og som får oss til å leve i fred med våre medvandrere. Kjærlighet er åndsgavenes krone.

Matt. 5,44-46: Men jeg sier dere: Elsk deres fiender og be for dem som forfølger dere, så dere kan være barn av deres Far i himmelen. For han lar sin sol gå opp over onde og gode og lar det regne over dem som gjør rett og dem som gjør urett. Om dere elsker dem som elsker dere, er det noe å lønne dere for? Gjør ikke tollerne det samme?

54. Hvordan kan vi vise Gud takknemlighet for våre åndsgaver?

Vi kan takke vår omsorgsfulle Far for våre åndsgaver ved å elske Gud og våre neste, ved oppbyggelig arbeid og uselvisk tjeneste.

55. Hva er vårt kall?

Vårt kall er med de åndsgaver vi mottar fra Gud, å bygge gudsriket mens vi lever her på jorden.

Matt. 6,33: Søk først Guds rike og hans rettferdighet, så skal dere få alt det andre i tillegg.

56. Kan vi oppfylle vårt kall i løpet av livet vårt?

Vi kan oppfylle vårt kall i løpet av livet vårt, for Gud har gitt oss et eksempel gjennom livet til Jesus og alle andre arbeidere for Guds kongerike.

Joh. 13,15: Jeg har gitt dere et forbilde: Slik jeg har gjort mot dere, skal også dere gjøre.

57. Hva mener vi når vi sier: «Jeg tror på Jesus»?

Når vi ser: «Jeg tror på Jesus», da gir vi uttrykk for vår overbevisning om at Jesus er den fremste blant Guds barn og at han er Guds profet. Hans lære er den sikreste vei til kunnskap om Gud.

58. Hvordan har vi fått kunnskap om Jesus?

Vi har fått kunnskap om Jesus fra Den nye testamentet; fra evangeliene etter Matteus, Markus, Lukas og Johannes, der hans livshistorie og lære fortelles.

59. Hva vet vi om Jesu fødsel?

Jesus ble født da den romerske keiser Augustus var hersker. Hans far var Josef, en snekker fra Nasaret, og hans mor var Maria. Hans brødre var: Jakob, Joses[12)], Judas og Simon. Evangeliene nevner ikke navnene på hans søstre. Jesus levde i Nasaret sammen med sine foreldre og søsken.

Mark. 6,3: Er ikke dette tømmermannen, sønn av Maria, bror til Jakob, Joses, Judas og Simon? Og har vi ikke søstrene hans blant oss?

60. Hvordan ble Jesus utsatt for fare i sin barndom?

Ifølge evangeliene ønsket jødenes konge, Herodes, å drepe den nyfødte Jesus.

61. Hvordan klarte Jesus å unngå fra denne faren?

Jesus unngikk denne faren fordi hans foreldre brakte ham til Egypt, og de vendte tilbake til Nasaret først da Herodes var død.

62. Hva vet vi om Jesu barndom?

Under høytiden, da Jesus var tolv år gammel, besøkte han tempelet i Jerusalem sammen med sine foreldre. Der havnet han i diskusjon med de skriftlærde og viste seg som særlig intelligent. Hjemme var han et lydig og snilt barn som utviklet seg både i sinn og kropp, i visdom og godhet for Gud og sine medmennesker.

63. Hvor gammel var Jesus da han begynte med sin forkynnelse?

Jesus begynte med sin forkynnelse da han var tretti år gammel. Før han startet, ble han døpt av Johannes Døperen.

64. Hva er hensikten med Jesu forkynnelse?

Hensikten med Jesu forkynnelse er å gjøre oss kjent med Guds lover og dermed frigjøre oss fra ignoranse, synd og frykt for døden.

65. Hvordan frigjør Jesus oss fra ignoranse?

Jesus frigjør oss fra ignoranse gjennom sin forkynnelse og sitt eksempel som viser oss veien til Gud, våre plikter og vårt kall.

66. Hvordan frigjør Jesus oss fra synd?

Jesus frigjør oss fra synd ved å åpenbare for oss hva synd er og hvordan vi kan unngå synd. Med hans liv som et eksempel vi forsøker å følge, frigjør vi oss gradvis for synd.

67. Hvordan frigjør Jesus oss fra frykt for døden?

Jesus frigjør oss fra frykt for døden ved å styrke oss i vår tro på Guds farskjærlighet og det evige liv.

68. Hva kaller vi det Jesus her gjør?

Det Jesus her gjør ved å påta seg det tunge ansvar for vårt åndelige liv, kaller vi for frelse. I denne forstand tror vi at Jesus er vår frelser.[13)]

69. Hvilke bud mente Jesus var de viktigste?

De viktigste bud er oppsummert i det dobbelte kjærlighetsbud.

Mark. 12, 29-31: Jesus svarte: «Det første bud er dette: Hør, Israel! Herren vår Gud, Herren er én; og du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand og av all din kraft. Det andre er dette: Du skal elske din neste som deg selv. Ikke noe bud er større enn disse to.

Jesus fortalte om et sant moralsk og religiøst liv i Bergprekenen [se f.eks. Matt. 5-7] og i sine lignelser. *[u]*

70. Hvordan kan vi oppsummere Jesu forkynnelse?

Vi oppsummerer Jesu forkynnelse som følger:

Gud er én, og Gud er ånd. Gud er vår omsorgsfulle Far.

Vi er Guds barn, og vi er alle som brødre og søstre.

Vår viktigste oppgave er å elske Gud, å elske vår neste og å bygge gudsriket her på jorden.

I arbeidet med å fullføre vår oppgave, skal vi følge vår samvittighet. Vi skal alltid velge det gode og det sanne *[u]* og holde oss til dette.

Når vi lever slik, da belønnes vi med et harmonisk hjerte, fred blant oss og det evige livs lykke.

71. Omtaler vi Jesus også som Gud?

Vi omtaler ikke Jesus som Gud, fordi vi vet at han i virkeligheten var et menneske.

72. Hvilke kilder forteller oss at Jesus i virkeligheten var et menneske?

Fra evangeliene vet vi at Jesus virkelig var et menneske, for her omtaler han seg selv først som menneske og menneskesønn. Men at han helt ut var et menneske viser også hele hans liv: han ble født, vokste opp, var lykkelig, trist, sulten, tørst, led og døde.

Jesus ble også ansett som bare et menneske av sine disipler og samtidige.

73. Hvordan skilte Jesus seg ut fra andre mennesker?

Jesus skilte seg ut fra andre mennesker ved at han etterlevde Guds lover, og ved at alt han gjorde samstemte med hans omsorgsfulle Fars vilje, slik at han for oss ble «veien, sannheten og livet» [Joh. 14, 6].

74. Hvordan gikk Jesus fram for å spre sin forkynnelse?

Jesus startet med å samle omkring seg tolv menn. Sammen med dem vandret han omkring i landet, underviste overalt, hjalp fattige, helbredet syke og på denne måten forberedte disiplene på å spre forkynnelsen videre.

Jesu disipler var fiskere, tollere og fattigfolk. Hans valg [av disipler] viser at han var en god menneskekjenner. De tolv disiplene het [Simon Peter, Andreas, Jakob og Johannes (også kalt Sebedeus-sønnene), Jakob sønn av Alfeus, Matteus (også kalt Levi), Natanael (også kalt Bartolomeus), Filip, Tomas, Taddeus (også kalt Judas sønn av Jakob), Simon (også kalt Simon Kananeus), og Judas Iskariot.] Dette er navnene slik de nevnes i Den hellige skrift.

75. Hvem var Jesu fiender?

Jesu fiender var de som var redd for å miste sin makt og eiendom hvis Guds rike skulle oppstå, og derfor baktalte og forfulgte de ham.

76. Fikk fiendene Jesus til å miste motet?

Fiendene til Jesus fikk ham ikke til å miste motet. Jesus stolte på Gud og at det han forkynte var sant. Og den som har samme fundament vil aldri fortvile.

Jes. 40, 31: Men de som venter på Herren, får ny kraft; de løfter vingene som ørnen, de løper og blir ikke utmattet, de går og blir ikke trette.

77. Hvordan bearbeidet Jesus alt det press og den lidelse han var utsatt for?

Overfor dette press og denne lidelse [fordypet] Jesus seg i bønn, og hver gang fikk han fornyet styrke og mot til å fortsette sin forkynnelse.

Luk. 22, 39-42: Så gikk han ut og tok veien til Oljeberget, som han pleide, og disiplene fulgte ham. Da han kom dit, sa han til dem: «Be om at dere ikke må komme i fristelse!» Han gikk fra dem, så langt som et steinkast, og falt på kne og ba: «Far, om du vil, så ta dette beger fra meg! Men la din vilje skje, ikke min.»

78. Hvordan skal vi be?

Vi kan lære hvordan vi skal be fra bønnen «Fader vår». Jesus lærte sine disipler denne bønnen som en modell. Jesus sa: «Slik skal dere be:

Fader vår,
du som er i himmelen!
La ditt navn holdes hellig.
La ditt rike komme.
La din vilje skje på jorden
som i himmelen.
Gi oss i dag vårt daglige brød.
Forlat oss vår skyld,
som vi òg forlater
våre skyldnere.
Led oss ikke inn i fristelse,
men frels oss fra det onde.
For riket er ditt,
og makten og æren i evighet.
Amen.»[15)]

79. Hvordan skal bønn praktiseres?

Bønn er et åndelig fellesskap og en samtale med Gud. Så vår bønn må være enkel, kort og komme fra [hjertet]. I bønnen ber vi om mer åndelige behov enn om materielle goder. Slik blir vår bønn et tydelig speilbilde av hvordan vi stoler på Gud.

Matt. 6,6: Men når du ber, skal du gå inn i ditt rom og lukke din dør og be til din Far som er i det skjulte. Og din Far, som ser i det skjulte, skal lønne deg.

80. Hvor mange år fikk Jesus forkynne?

Jesus forkynte i bare tre år. Som følge av forræderiet til Judas ble han fanget av sine fiender, dømt av Pilatus og korsfestet. [16)]

81. Hva var spesielt med Jesu død?

Både Jesu død og liv viste hans kjærlighet for Gud og sine medmennesker. Da han hang på korset ba han også for sine fiender, og han ba Gud om å tilgi dem. Deretter oppga han sin ånd til sin omsorgsfulle Far.

Luk. 23, 34: Men Jesus sa: «Far, tilgi dem, for de vet ikke hva de gjør.» Så kastet de lodd om klærne hans og delte dem mellom seg.

Luk. 23, 46: Og Jesus ropte med høy røst: «Far, i dine hender overgir jeg min ånd!» Da han hadde sagt det, utåndet han.

82. Hva skjedde etter at Jesus var død?

Etter at Jesus var død, tok hans trofaste disipler og tilhengere kroppen hans ned fra korset og gravla den i en grav som Josef fra Arimatea [eide]. Disiplene holdt minnet om deres herre og lærer trofast ved like og forkynte hans lære.[17)]

83. Hvordan minnes viktige begivenheter i Jesu liv?

Viktige begivenheter i Jesu liv minnes gjennom [kirkeårets] helligdager.

84. Hvilke helligdager er dette?

Helligdagene er: jul, palmesøndag, langfredag, påske [dvs. påskeaften og de to påfølgende påskedagene], Kristi himmelfartsdag[18)] og

pinse.

Jul handler om Jesu fødsel, palmesøndag om hans siste innmarsj i Jerusalem, langfredag om hans død, påske om at hans forkynnelses seirer, Kristi himmelfartsdag handler om at disiplene forstår hva Jesus lærte og pinse om at Den Hellige Ånd inspirerer til dannelsen av den kristne kirke.

Jul feires alltid 24. desember.[19)] De øvrige varierer i forhold til påske. Påske faller alltid etter vårjevndøgn på første søndag etter fullmåne. Hvis fullmånen er på en søndag, da feires påske på den søndagen. Søndag før påske er palmesøndag. Langfredag er tre dager før påske. Førti dager etter påske er Kristi himmelfartsdag og ti dager deretter inntreffer pinse.

Jul, påske og pinse feirer vi gjerne tre dager til ende.

85. Feirer vi andre høytidsdager?

I tillegg til de nevnte høytidsdagene har vi følgende: allehelgensdag, høsttakkefest, første nyttårsdag og 15. november, som er minnedag for da Frans David døde.[20)] Høsttakkefesten feires siste søndag i september.

86. Hva bør alt det vi har lært om Jesus føre til?

Alt det vi har lært om Jesus får oss til å elske ham, bestrebe oss på å kjenne hans forkynnelse og trofast å følge hans eksempel.

Matt. 16,24: Deretter sa Jesus til disiplene: «Den som vil følge etter meg, må fornekte seg selv og ta sitt kors opp, og følge meg.»

87. Hva mener vi med Den Hellige Ånd?

Med Den Hellige Ånd mener vi Guds kraft, at den virker for det gode, at den skjerper intellektet, renser hjertet og styrker vår vilje. Slik sett virker den til å gjøre oss opplyste, sindige, fulle av mot og lykkelige.

1.Kor. 3,16: Vet dere ikke at dere er Guds tempel, og at Guds Ånd bor i dere?

1.Kor. 6,19: Vet dere ikke at deres legemer er et tempel for Den Hellige Ånd som er i dere, og som derer har fått av Gud? Dere tilhører ikke lenger dere selv.

88. Er Den Hellige Ånd en person?

Den Hellige Ånd kan ikke være en person, fordi den er Guds kraft.

2.Tim. 1,7: For Gud ga oss ikke en ånd som gjør motløs, men en Ånd som gir kraft, kjærlighet og sindighet.

89. Hva sier noen andre kirkesamfunn om Den Hellige Ånd?[21)]

Noen andre kirkesamfunn lærer at både Den Hellige Ånd og Jesus er selvstendige guddommelige personer, og uttrykker dette på følgende måte: Gud er én i vesen, men tre personer: Faderen, Sønnen (Jesus) og Den Hellige Ånd. Dette kaller de Den Hellige Treenighet.

Som unitarer forkynner vi ikke treenigheten, fordi vi tror at Gud er en udelelig enhet i både vesen og person.

[Om treenighetslæren og uttrykkene «vesen» og «person», se note 11.]

90. Gjennom hvilke personer viser Den Hellige Ånd seg?

Den Hellige Ånd viser seg gjennom profetene, apostlene og alle de gode og sannferdige mennesker som elsker Gud og sine neste.

2.Pet.1,21: For aldri er noen profeti båret fram fordi et menneske ville det; men drevet av Den Hellige Ånd talte mennesker ord fra Gud.

91. Gjennom hvem virket Den Hellige Ånd mest fullkomment?

Den Hellige Ånd virket mest fullkomment gjennom Jesus.

92. Virker Den Hellige Ånd blant oss i dag?

Også i dag virker Guds ånd blant oss; opplyser vår fornuft, får oss til å kjenne det som er godt og sant og styrker vår vilje til hele tiden å forsøke å forbli nær det gode og sanne. Samtidig avslører den vår skrøpelighet og slik får oss til å fornye og forbedre oss.

Gal. 5,14-25: For hele loven blir sammenfattet i dette ene bud: Du skal elske din neste som deg selv. Men når dere biter og glefser etter hverandre, så pass dere, så dere ikke ødelegger hverandre!

Jeg sier dere: Lev et liv i Ånden! Da følger dere ikke begjæret i vår syndige natur. For vår onde natur står med sitt begjær Ånden imot, og Ånden står imot vår onde natur. De to ligger i strid, slik at dere ikke er i stand til å gjøre det dere vil. Blir dere drevet av Ånden, da er dere ikke under loven. Det er klart hva det er som kommer fra vår onde natur: hor, umoral, utskeielser, avgudsdyrkelse og trolldom, fiendskap, strid, rivalisering, sinne, selvhevdelse, stridigheter, partier og misunnelse, fyll, festing og mer av samme slag. Som jeg har sagt før: De som gjør slikt, skal ikke arve Guds rike. Men Åndens frukt er kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, tålsomhet og selvbeherskelse. Slike ting rammes ikke av loven. De som hører Kristus til, har korsfestet sin onde natur

med dens lidenskaper og lyster. Har vi fått livet ved Ånden, så la oss også leve ved Ånden.

93. Hva styrker Den Hellige Ånd oss i?

Den Hellige Ånd styrker oss i å praktisere Jesu forkynnelse, ved ivrig å delta i gudstjenesten, ved å bevare våre hjerter rene og i å utføre våre religiøse og moralske plikter.

Matt. 5,8: Salige er de rene av hjertet, for de skal se Gud.

94. Hva er unitarkirken?

Unitarkirken er den åndelige forsamling bestående av de mennesker som følger Jesu forkynnelse i sitt arbeid med å bygge gudsriket.

Ef.2,19-22: Altså er dere ikke lenger fremmede og utlendinger, men dere er de helliges medborgere og tilhører Guds familie. Dere er bygd opp på apostlenes og profetenes grunnvoll, men hjørnesteinen er Kristus Jesus selv. Han holder hele bygningen sammen, så den i Herren vokser til et hellig tempel, og gjennom ham blir også dere bygd opp til en bolig for Gud i Ånden.

95. Hvor er unitarkirken virkeliggjort?

Unitarkirken er virkeliggjort i de menigheter og forsamlinger som forkynner Jesu lære og der man forsøker å følge hans eksempel.

96. Hvem leder unitarkirken?

Lederen av unitarkirken er Jesus. Hans medarbeidere er alle de som forkynner hans lære i menigheter og forsamlinger.

97. Hvordan leder Jesus unitarkirken?

Jesus leder unitarkirken gjennom sin forkynnelse. Hans lære blir forkynt av prester. De troendes oppgave er å lytte [til denne forkynnelsen], å gjøre seg kjent med Skriften og å leve i samsvar med det den forteller.[22)]

98. Hvilke andre ledere har unitarkirken?

[Dette spørsmålet omhandler lokale forhold i Romania og Ungarn, og er derfor her utelatt når det gjelder norske forhold. Unitarkirker

har forskjellig lederstruktur, men felles er en kongregasjonalistisk eller episkopal modell. Lederstrukturen i Romania og Ungarn kan oppsummeres slik: Hovedmyndighet ligger hos kirkens generalforsamling og hovedsynode, denne utpeker en biskop som velges for fire år av gangen (en biskop kan bare sitte i to fireårsperioder). De enkelte menigheter styres av presten, menighetsformannen og menighetsrådet. Det bibelske fundament for styringsstrukturen finnes hos:]

Matt. 20,26-28: Mens de holdt måltid, tok Jesus et brød, takket, brøt det, ga disiplene og sa: «Ta dette og ét det! Dette er mitt legeme.» Og han tok en kalk, takket, ga dem og sa: «Drikk alle av den! For dette er mitt blod, paktens blod, som utøses for mange til syndenes forlatelse.

1.Pet.5,1-3: Og nå ber jeg de eldste blant dere, jeg som selv er en eldste og et vitne om Kristi lidelser og har del i herligheten som skal åpenbares: Vær hyrder for den Guds hjord som dere har hos dere! Ha tilsyn med den, ikke av tvang, men av fri vilje, slik Gud vil. Gjør det ikke for vinnings skyld, men med et villig sinn. Dere skal ikke herske over menigheten, som er betrodd dere, men være et eksempel for hjorden.

99. Hvordan må vi behandle dem i kirken som handler dårlig?

Siden vi alle er Guds barn, kan vi ikke utvise de som handler dårlig fra kirken, men vi må forsøke å få dem til å endre seg til det gode ved å vise omsorg og være et godt eksempel.

100. Hvordan skal medlemmer av forskjellige kirkesamfunn behandle hverandre?

Medlemmer av de forskjellige kirkesamfunn plikter å elske hverandre som søsken, fordi dette er det som karakteriserer de som følger Jesus:

Joh. 13,35: Har dere kjærlighet til hverandre, da skal alle kunne se at dere er mine disipler.

101. Hva er det vi kaller synd?

Synd kaller vi alle de upassende handlinger som vi foretar fullt ut klar over dem, og som bryter med Guds lov.

102. Hvilke typer synd kjenner vi?

Vi kjenner to typer for synd: handlingssynd og unnlatelsessynd. Handlingssynd er følgene av våre upassende handlinger, og unnlatelsessynd er når vi avstår fra å handle godt enten fordi vi ikke tar oss tid til det eller vi ikke viser sympati eller fordi vi ikke vil handle godt.

103. Kan noen si om seg selv at han eller hun er uten synd?

Ingen kan si om seg selv å være uten synd eller aldri å ha syndet, for selv om vi ikke ønsker det, bryter vi stadig Guds lover og gjør ond istedenfor godt.

1. Joh. 1,8: Sier vi at vi ikke har syndet, da bedrar vi oss selv, og sannheten er ikke i oss.

104. Hvorfor bryter vi Guds lover?

Vi bryter Guds lover fordi vi er svake.

105. Hva mener vi når vi sier at «vi er svake»?

Når vi sier at vi er svake, da mener vi at som Guds barn er vi umodne. Til tross for det gode vi gjør, har vi også svakheter som er en konstant fare for oss som mennesker, fordi dette formørker vår

fornuft, ødelegger vår indre harmoni og forstyrrer freden mellom mennesker. Alt dette kaller vi svakhet.

Jak. 1,13-15: Ingen som blir fristet, må si «Det er Gud som frister meg.» For Gud fristes ikke av det onde, og selv frister han ingen. Den som blir fristet, lokkes og dras av sitt eget begjær.

106. Hvordan forklarer andre kirkesamfunn menneskenes ondskap?

Andre kirkesamfunn forklarer menneskenes ondskap ved hjelp av den bibelske historie om det første menneskepar som spiste av den forbudte frukt. Som følge av dette ble menneskehetens fall for ondskapen sterkere, fordi menneskene ikke lenger klarte å gjøre det gode på egen hånd. Dette kaller de arvesynd.[23)]

107. Lærer unitarene at arvesynden finnes?

Unitarene lærer ikke at arvesynd finnes. Vi tror ikke at vi alle ble syndere som følge av synden til det første menneskepar. Det motsier Guds kjærlighet og rettferdighet å tillegge oss andre menneskers synd, fordi synd er det vi selv personlig gjør.

108. Hva fører synd til?

Følgende av synd er at vi fornekter menneskenes søskenfellesskap og lager et skille mellom Gud og menneskeheten. De måter dette kommer til uttrykk på, er slik vi straffes.

Gal.6,7-8: Ta ikke feil, Gud lar seg ikke spotte. Det et menneske sår, skal det også høste. Den som sår i sin syndige natur, skal høste undergang av den; den som sår i Ånden, skal høste evig liv ved Ånden.

109. Finnes det tilgivelse?

Det finnes tilgivelse. Men når synd har fått fotfeste, er det umulig å hviske den bort som om den aldri hadde vært der. Gud er derimot tålmodig og en kjærlig Far som ikke avviser oss på grunn av vår ondskap, men som gir oss tid og mulighet til å endre og forbedre oss. Dette er den tilgivelse som Jesus fortalte oss om i sine lignelser. (Se f.eks. lignelsen om den bortkomne sønnen, Luk. 15,11-30.)

110. Fra hvem kan vi vente tilgivelse for våre synder?

Vi kan bare vente tilgivelse for våre synder fra Gud.

111. Hva er betingelsen for at vi kan få tilgivelse for våre synder?

Vi kan bare få tilgivelse for våre synder fra Gud hvis vi oppriktig angrer, vender oss bort fra våre synder og daglig styrker oss i kjærlighet og godhet.

EVIG LIV

112. Hva mener vi med «jeg tror på det evige liv»?

Når vi sier «Jeg tror på det evige liv», da gir vi uttrykk for at vi tror livet er evig og sjelen udødelig.

113. Hvordan forstår vi døden?

Vi forstår døden som en endring i samsvar med Guds lov. Når vi er døde forvandles kroppen vår til støv, men vår ånd lever videre i Gud som den aldri har vært atskilt fra.

Fork. 12,7: før støvet vender tilbake til jorden, og ånden går til Gud, som ga den.

114. Hva venter oss i det evige liv?

I det evige liv vil Gud undersøke alles livsførsel og handlinger og belønne eller straffe som følge av det liv vi har levd.

115. Hvilke av våre liturgiske ordninger bygger på Jesu forkynnelse?

To av våre liturgiske ordninger bygger på Jesu forkynnelse: dåp og nattverd.

116. Hvilke liturgiske ordninger finnes ved siden av dåp og nattverd?

Ved siden av dåp og nattverd har vi disse liturgiske ordninger: konfirmasjon, ekteskap og gravferd [- og gudstjenesten].

117. Hvilken funksjon har disse liturgiske ordningene?

Vi mener disse liturgiske ordningene fungerer som styrke for vår moral og religiøse liv. Gudstjenestene er kilder som minner oss om våre plikter, inspirerer oss til å følge Jesu eksempel og å gjøre gode gjerninger.

118. Hva er dåp?

Dåp er den handling der vi blir medlemmer av den kristne kirke.[24)]

Strengt tatt blir ingen kristne gjennom dåp. Dåpen er bare et uttrykk for at foreldrene og fadderne verdsetter sin kristne tro og at de ønsker at sitt barn også skal vokse opp i denne.

119. Når bør vi døpe?

Jesus sa ikke noe om et foretrukket tidspunkt for dåp. Lenge var det slik at kristne ble døpt når de var i stand til å bekjenne sin tro. I dag er det vanlig at kristne døper sine barn.

120. Hvis noen dør udøpt, er vedkommende da fortapt?

Hvis noen dør udøpt, da går vedkommende ikke fortapt, fordi dåpen i seg selv ikke er forutsetning for frelsen.

121. Er det passende å neglisjere dåpen?

Det er ikke passende å neglisjere dåpen, og det er heller ikke vanlig at de som følger Jesu forkynnelse og gudstjenestene gjør det.

122. Ved hvilken anledning viser vi at vi forstår hva dåpen krever av oss?

Vi viser at vi forstår hva dåpen krever av oss når vi lar oss konfirmere.

123. Hva er konfirmasjon?

Konfirmasjon er en styrkelse av den unitariske tro. Ved konfirmasjonen blir vi selvstendige medlemmer av kirken, og innfor Gud påtar vi oss ansvaret for våre handlinger og trofasthet.

124. Hvordan avsluttes konfirmasjonshandlingen?

Konfirmasjonshandlingen avsluttes med at konfirmanten deltar for første gang i nattverden.

125. Hva er nattverden?

Nattverden er den kirkelige handling der vi minnes Jesu liv og død, og vi oppmuntres til å følge hans eksempel.

126. Hvor lærer vi om nattverden?

Vi lærer om nattverden i evangeliene og i 2. Korinterbrev. Ifølge disse kildene samlet Jesus om seg sine disipler natten før han døde, og delte det tradisjonelle påskelammet med dem. *[u]*

1. Kor.11,23-26: For jeg har mottatt fra Herren dette som jeg også har gitt videre til dere: I den natt Herren Jesus ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det og sa: «Dette er mitt legeme, som er for dere. Gjør dette til minne om meg!» Likeså tok han kalken etter måltidet og sa: «Denne kalk er den nye pakt i mitt blod. Gjør dette så ofte som dere drikker det, til minne om meg!»

127. Hvorfor kaller vi denne kirkelige handling også for Herrens måltid?

Vi kaller denne kirkelige handling også for Herrens måltid, fordi Jesus innstiftet den som et måltid.

128. Hva spises og drikkes i nattverden?

Under nattverden spises brød og drikkes vin.

129. Hva mener vi med uttrykkene «dette er mitt legeme» og «dette er mitt blod»?

Med uttrykkene «dette er mitt legeme» og «dette er mitt blod» mener vi at brødet symboliserer Jesu korsfestede legeme og vinen hans blod.[25)] *[u]*

130. Hvem forventes å kunne motta nattverden?

Alle som er konfirmert som unitarer og som respekterer minnet om Jesus, forventes å kunne motta nattverden.[26)]

131. Hvem kan ikke motta nattverden?

De som er [svært] psykisk utviklingshemmede, berusede og barn kan ikke motta nattverden, fordi disse ikke klarer å skille denne religiøse handlingen fra et hvilket som helst annet måltid.[27)]

132. Hvor mottar vi nattverden?

Vanligvis mottar vi nattverden i kirken, der vi sammen med menigheten deler brød og vin i fellesskap, oppmuntret av fellesskapets kjærlighet og fred med våre neste.

Til de som er uskikket eller syke eller ikke evner å komme til kirken, kan presten bringe nattverden dit de bor.

133. Kan syndere motta nattverden?

Syndere kan motta nattverden og er ikke utelukket fra Herrens bord, fordi minnet om Jesus kan rette opp deres ufullkommenhet.[29)]

134. Hvor ofte mottar unitarer nattverden?

Unitarer mottar nattverden fire ganger i året: jul, påske, pinse og høsttakkefesten.

I tillegg kan unitarer motta nattverden ved spesielle anledninger, slik som ved kirkeinnvielse, ved synodemøter, [osv.][28)]

135. Hvordan forbereder vi oss på å bli verdige til å motta nattverden?

[Svaret som her følger beskriver helt og holdent tradisjonen som følges i Ungarn og Romania. Dette gjelder særlig den delen av svaret der det blir gjort rede for liturgien. Andre steder foregår forberedelser og nattverden på annet vis.]

For å bli verdige gjester ved nattverdsbordet, må vi forberede oss mentalt og åndelig.

Vi må sende takkebønner til Gud for at Gud har skapt oss, ikke bare fysisk, men også med et åndelig liv.

Vi må minnes Jesus med følelse av respekt og kjærlighet.

Vi må ønske det gode og ha kjærlighet for vår neste, sammen er vi alle barn av den ene Gud.

Vi må angre våre feil og vår synd, vi må love for fremtiden å arbeide for bedre å bevare våre hjerter rene og leve et liv verdig Gud og oss selv.

Til sammen utgjør dette vår selvransakelse, og uten denne gjør vi oss ikke verdige å samles om Herrens bord. Apostelen Paulus minner oss om: «Enhver må prøve seg selv og så spise av brødet og drikke av kalken. For den som spiser og drikker uten å tenke på at det er Herrens legeme, spiser og drikker seg selv til dom.» 1.Kor.11,28-29.

Når det gjelder det ytre, da merker vi oss at Gud ikke ser på hvordan vi ser ut. Allikevel tilsier god folkeskikk at vi samles om Herrens bord rene og pent kledd.

For å følge den fastlagte liturgi, må vi gjøre som følger: Etter at presten har fullført sin tale og bønn bak nattverdsbordet, samles de mannlige kirkemedlemmene foran på kirkegulvet [ved nattverdsbordet], der står de side om side. Deretter mottar de brød av presten i den rekkefølge de står. Vanligvis tar man imot brødet med høyre hånd og så spiser det. Deretter tar presten kalken med vin og gir alle av den. Vanligvis mottar man kalken med høyre hand og så drikker av den. Når presten har delt ut brødet og vinen til alle som står omkring nattverdsbordet, ber han en kort bønn. Deretter går de som har mottatt nattverden, stille og rolig tilbake til sine plasser.

Er menigheten så stor at mennene ikke alle samtidig får plass [foran i kirken ved nattverdsbordet], da går som oftest de eldste først fram til nattverden. Deretter følger de yngre.

Etter mennene går kvinnene fram til nattverden i én eller to grupper, alt avhengig av hvor mange de er.

Det er ønskelig og god skikk at de som først mottok nattverden forblir i kirken helt til alle har mottatt brødet og vinen, for det forstyrrer høytiden i handlingen om noen går for tidlig.

136. Er dere klare til å motta nattverden?

Vi er klare til å motta nattverden og på den måten til å vitne om vår tro. Samtidig takker vi Gud, vår omsorgsfulle Far, for å opplyse vår forstand, og for å ha gitt oss det tidspunkt da vi innså sannheten om den unitariske tro og våre moralske plikter, slik at vi med dette kan arbeide for vår lykke her på jorden og frelsen.

**Vi stoler fullt og helt på den ene evige Gud, vår omsorgsfulle Far,
Ære være Hans navn i evighet. Amen.**

NOTER

1) På ungarsk brukes her ordet *vallás*. Det betyr religion eller bekjennelse, men kan også forstås i betydningen tro, særlig da i sammensatte uttrykk, f.eks. hitvallás. I vår sammenheng er det naturlig å oversette vallás med «kristenunitarisk tro». Hele kapittelet «Det grunnleggende» handler om utgangspunktet for den kristenunitariske tro, og denne troen er ingen egen religion atskilt fra kristendommen, men en variant av den opprinnelige kristne tro.

2) Siden gresk var det språk Det nye testamentet først ble skrevet på og også oldkirkens liturgiske språk, er det naturlig å tenke seg at det latinske *christianus* igjen er avledet fra det greske *khristianos*. I kapittel 11 i Apostlenes gjerninger får vi opplyst at betegnelsen for første gang ble bruk i Antiokia (beliggende i dagens Tyrkia) i kjølevannet av forfølgelsene som fulgte rett etter steiningen av Stefanus, ca. år 37 e. Kr. Det er ikke noe entydig belegg for påstander om at navnet skal først ha vært et nedsettende uttrykk anvendt av andre om de første kristne. Det kan like godt være at det var de første kristne som selv fant på å kalle seg khristianos.

3) Frans David (1510-1579) er den norske formen for hans latinske navn, Francisci Davidis, som igjen er en avlegger av det ungarske Dávid Ferenc.

4) Det var vanlig på 1500-tallet at studenter reiste fra lærested til lærested. Reformasjonsvennlige teologistudenter som reiste til Wittenberg, så nå og da også på dette som en pilegrimsreise. Det var i Wittenberg Martin Luther bodde, og Frans David startet sine tysklandsstudier samme år som Luther døde (1546). I tillegg til Wittenberg skal han også ha studert i Frankfurt.

5) Unitarene skiller mellom det som betraktes som Jesu egne ord og det som Paulus og tradisjon har tillagt Jesus. Frans David foregrep

allerede på 1500-tallet det som nå i teologien er det selvsagte skillet mellom Jesu lære på den ene side og læren om Jesus på den andre.

6) Egentlig John II Sigismund Zápolya, sønn av John Zápolya og Isabella Jagiello. Han styrte som konge av Ungarn fra 1540 til 1571.

7) Den egentlige årsaken til at navnet «unitar» ble tatt i bruk er uklar. De første tilhengerne til Frans David omtalte seg selv bare som kristne, senere som davidister. Ordet «unitar» er altså en senere betegnelse. Det er avledet av det latinske ordet *unitas* som betyr enhet eller samhold. Etter Frans Davids død, ble unitarene forfulgt fordi de lærte at det er galt å rette bønner til et menneske. Og siden Jesus ble betraktet som et menneske og ikke guddom, nektet unitarene å be i «Jesu navn». Dette førte til at de ble anklaget for å innføre noe nytt i den kristne tro. Noe som var i strid med loven i det som den gang var kongeriket Ungarn. Unitarene led derfor snart under kraftige og nidkjære forfølgelser. En teori sier at det var unitarenes fiender som kom fram med navnet «unitar» for å skille dem fra de kristne som tilba Jesus Kristus som del av en treenighet. En unitar var da en som fornektet treenigheten ved ikke å tilbe Jesus Kristus. En annen teori peker på at unitarene selv tok ordet i bruk for å markere samhold under forfølgelsene.

8) Riksdagen i Torda 1568 regnes samtidig som grunnleggelsen av den første unitarkirke. Tradisjonen har lagt dagen til 7. januar, og den feires i dag som en av to typiske unitariske høytidsdager – i tillegg til de alminnelige kristne høytider. Den andre unitariske høytidsdag er 15. november til minne om Frans David, som i 1579 led martyrdøden enten på den dato eller nær den. Loven som ble vedtatt på riksdagen i Torda, om religionsfrihet for de såkalte «mottatte religioner» (dvs. katolisisme, lutheranisme, calvinisme og unitarisme), er etter sigende den første nasjonale lov om religionsfrihet som historien kjenner til. Loven ble godkjent fordi kong John Sigisumund (1540-1571), som historiens første unitariske statsoverhode, ble vunnet for unitarismens tanker om at tro er en gave fra Gud, og derfor kan ingen

tvinges til å følge en religiøs overbevisning eller straffes for sin religiøse overbevisning. Dessverre døde John Sigismund kort etter i en rideulykke (1571), og motstandere av unitarismen kom til makten.

9) Så lenge kong Sigismund (1540-1571) satt ved makten ble unitarismen godt beskyttet av den lov om religionsfrihet han vedtok på riksdagen i Torda i 1568. Men hans etterfølger, Báthori István, kjempet for å gjøre katolisismen til den ledende trosretning i riket, og det ble raskt innført en rekke lover som skulle legge hindringer i veien for loven om religionsfrihet. Allerede samme år som kong Sigismund døde, innførte hans etterfølger en sensur som favoriserte Den katolske kirke. Og i mai 1572 kom innovasjonsloven som hadde til hensikt å sette en stopper for en videre reformatorisk utvikling. Kort fortalt sa denne loven at ingen ny tro eller praksis (det som kaltes innovasjon) skulle være tillatt i de eksisterende godtatte retninger av kristendommen. Dette rammet i særlig grad unitarene, for etter unitarisk kristen tro tas det for gitt at trosinnhold og -praksis kan forandre seg. Da innovasjonsloven ble vedtatt, hadde Frans David blitt overbevist om at Jesus ikke skulle være gjenstand for tilbedelse. Han ble derfor anklaget for å ha innført noe nytt i den kristne tro. Dette var et brudd på innovasjonsloven.

10) Forfatteren av denne katekismen, Ferencz József, var selv unitarbiskop og fant det naturlig å bruke uttrykket «å bygge Guds rike» der andre kanskje vil si: «å gjenreise kirken».

11) Uttrykkene «vesen» og «person» brukes i teologien til å beskrive Gud som bestående av Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd. Dette er den teologiske læren om Guds tre-enhet, eller det som vanligvis kalles treenighetslæren. Siden disse begrepene hører med til en filosofisk og teologisk forestillingsverden som moderne mennesker svært ofte er ukjent med, er prester nå mer forsiktig med å bruke ord som «vesen» og «person», fordi ordene gjerne betyr noe annet enn det vi til daglig tenker oss. Særlig er den teologiske forståelsen av «person» meget forskjellig fra det moderne psykologi har lært oss.

Men på 1500-tallet, da unitarkirken ble til, var uttrykkene en del av det vokabular man benyttet i teologiske diskusjoner. Og dem var det svært mange av både blant leg og lærd i Transilvania, der Frans David var en ivrig debattant. Når ordene noe brått dukker opp i katekismen, da er nok det et uttrykk for at forfatteren var teolog og unitarbiskop. Han gjør bruk av et fagspråk som i dag ikke uten videre er forståelig.

Hovedsaken er allikevel: Ved å vise til uttrykkene «vesen» og «person» tar katekismen teologisk avstand fra den klassiske tre-enighetslære. Bibelstudier overbeviste Frans David om at *Gud er bare én*, altså bare Faderen. Og *ikke* tre-enheten: Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd. Således står vi overfor et eklatant eksempel på den teologiske skillevei mellom unitarismen på den ene siden og på den andre: katolisisme, calvinisme, lutheranisme og alle de andre kristne trosretninger som holder fast ved treenighetslæren. *Unitarene forkaster treenighetslæren fordi det ikke finnes noe bibelsk grunnlag alene for å støtte en slik lære.*

12) Også omtalt som Josef.

13) Det er altså bare ved Jesu eksempel til etterfølgelse unitarene mener at Jesus er en frelser. I motsetning til mange andre kirkesamfunn avviser unitarene en lære om at Jesus Kristus frelser ved å sone for andres synder med sin død på et kors.

14) Evangeliene forteller også at Jesus utførte mirakler og ting som strider mot naturlovene. Den unitariske måte å nærme seg troen på legger stor vekt på harmoni mellom tro og fornuft. Derfor er unitarene skeptiske til fornuftsstridige forklaringsmodeller og eksempler som klart strider mot naturlover. Det er grunnen til at mirakelvirksomheten til Jesus ikke er tatt med i oversikten over de virkemidler som ble benyttet for å spre forkynnelsen.

15) «Fader vår» er her sitert fra Matt. 6, 9-13. En annen versjon av bønnen finnes i Luk. 11, 2b-4:

Far!
La ditt navn holdes hellig.
La ditt rike komme.
La din vilje skje på jorden som i himmelen.
Gi oss hver dag vårt daglige brød.
Tilgi oss våre synder,
for også vi tilgir hver den som har syndet mot oss.
Og led oss ikke inn i fristelse.

16) Det er ikke mulig å fastslå akkurat hvor mange år Jesus virket offentlig før han ble henrettet. Legges Johannes evangelium til grunn, da kan det godt være snakk om tre år. Legges det derimot vekt på evangeliene etter Matteus, Markus og Lukas, da kan det være snakk om ett års tid.

17) Det er verdt å merke seg at svaret utelater en lære om at Jesus skal *fysisk* ha oppstått fra de døde. Det er ikke dermed sagt at enhver form for oppstandelsestro også avvises. På 1500-tallet mente unitarene at Guds kraft gjorde at mennesket Jesus fysisk oppsto fra de døde. Senere har denne oppfatningen endret seg til å se Jesu oppstandelse som en åndelig hendelse som finner sted hver gang noen samler seg om Jesu ord – enten det nå er alene, sammen med andre i bønn eller gudstjeneste eller annet. Det er denne åndelige forståelsen av Jesu oppstandelse som i dag er rådende blant unitarene. Dens bibelske fundament finner vi hos Matt. 18, 20: For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dere.

18) Som alle andre kristne feirer også unitarene de tradisjonelle høytidsdagene i kirkeåret. Siden unitarene ikke deler oppfatningen om Jesu fysiske oppstandelse fra de døde (se note 17), kan det kanskje virke pussig at også Kristi himmelfartsdag er med. Denne dagen er jo tradisjonelt til minne om Jesu himmelfart. Unitarene legger en sym-

bolsk tolkning til grunn for himmelfarten, og ser den som et uttrykk for at disiplene nå ble fullt ut klar over hva Jesus hadde lært dem og at de selv nådde en indre opplysning om denne læren. Denne prosessen uttrykkes symbolsk ved at Jesus forsvinner og at disiplene overtar hans lærerembete. På Kristi himmelfartsdag gikk altså disiplene fra å være elever av Jesus til selv å bli lærere. Det bibelske grunnlag for dette finnes bl.a. hos Mark. 16, 19-20.

19) Katekismen følger opprinnelig den transilvanske tradisjon med feiring 25. desember.

20) I tillegg feires nå også 6. og/eller 7. januar som minnedag for grunnleggelsen av unitarkirken i 1568. Dette er den såkalte Tordadagen, oppkalt etter riksdagen i Torda først i januar 1568. Det var her den grunnlovsendring ble vedtatt som gjorde dannelsen av unitarkirken mulig.

21) Det kan kanskje synes pussig at en unitarisk katekisme holder av et helt spørsmål som dreier seg om hva andre kirkesamfunn mener om en teologisk problemstilling. Og i tillegg – etter å ha redegjort for at hverken Jesus eller Den Hellige Ånd er guddommelige personegenskaper – understreker at unitarene ikke lærer bort noen treenighetslære. Ut fra det katekismen så langt har behandlet, synes en slik presisering unødvendig. Årsaken til at spørsmålet er tatt med er trolig å finne i den forsvarsposisjon som unitarene har levd i opp gjennom historien. De har hele tiden måttet – og må fortsatt stadig – forklare sin teologi i forhold til andre kirkesamfunns treenighetsteologi, og samtidig forsvare sin rett til å være kristne uten å dele den tradisjonelle treenighetslære. Spørsmålets tema forsvares i lys av en slik apologetisk psykologi. Og ut fra unitarenes historie der de har blitt forfulgt av andre kirkesamfunn, faller det helt naturlig at katekismen her setter en unitarisk kristen teologi i relieff til andre kirkesamfunn.

22) Det er her ikke snakk om en passiv oppgave der den troende lytter og må godta det som forkynnes. Selve det unitariske prinsipp fastholder at Skriften alene er retningsgivende, og at ingen er bundet til annet enn det som den enkeltes egen overbevisning sier stemmer med Skriften. Derfor vektlegges det også at det hører med til den troendes oppgave å gjøre seg kjent med Skriften. Det å lytte til prestens forkynnelse er altså en aktiv rolle som den troende forplikter seg på, men den troende står fritt til selv å godta eller forkaste prestens læreutlegging, hvis den oppfattes i strid med Skriften.

23) Den teologiske betegnelsen på arvesynd er «peccatio originis», altså den første synd. Katekismen bruker dette uttrykket. Umiddelbart etter spørsmålet om arvesynden følger en klargjøring om at unitarene forkaster arvesyndlæren. Som en kuriositet kan nevnes at det i bekjennelsesskriftet Confessio Augustana som brukes av alle evangelisk-lutherske kirkesamfunn, uttrykkelig står at man avviser kirkesamfunn som forkaster arvesyndlæren (se: Confessio Augustana, art. 2).

24) I motsetning til mange andre kirkesamfunn hevder ikke unitarene at dåp er nødvendig i en frelsesammenheng, men ser dåpen som et ytre tegn på medlemskap i den kristne kirke generelt, altså ikke bare unitarkirken, men i alle kristne kirker. Derfor godtar unitarene alle former for kristen dåp, enten man er døpt etter treenighetsformularet «I Faderens, Sønnen og Den Hellige Ånds navn» eller ikke (unitarene døper vanligvis ikke noen etter dette treenighetssymbolet). Andre kirkesamfunn, deriblant Den norske kirke, har et langt mer restriktivt syn på hva som er kristen dåp. Disse kirkesamfunnene avviser derfor unitarisk dåp som kristen dåp. En unitardøpt person som senere måtte ønske medlemskap i f.eks. Den norske kirke, blir derfor regnet som udøpt av denne kirken og må la seg døpe på nytt. En person som derimot er døpt i Den norske kirke behøver ikke la seg døpe på nytt hvis vedkommende vil bli medlem av en unitarkirke. Unitarkirken regner vedkommende som døpt.

25) Unitarene forkaster altså den såkalte lære om realpresens som mange andre kirkesamfunn holder fast ved. I følge denne læren forvandles på mystisk vis brødet og vinen under nattverden til Jesu legeme og blod. Unitarene avviser en slik mystisk forvandlingslære og mener heller at nattverden er å forstå som et symbolsk minnemåltid. Katekismen fortsetter i sitt svar her kort å gjøre rede for nattverdsforståelsen til katolikkene, de ortodokse, de evangelisk-lutherske og de reformerte. Denne redegjørelsen er utelatt i oversettelsen.

26) Dette må ikke forstås slik at *bare* de som er konfirmert unitarisk har adgang til nattverden. Unitarene praktiserer åpen nattverd, der alle som ønsker har adgang til å delta. Når det i svaret legges vekt på unitarisk konfirmasjon, da er det fordi man i Ungarn og Romania følger en tradisjon som sier at barn som er yngre enn vanlig konfirmasjonsalder neppe har forutsetningene til å forstå hva nattverden er. *Unitarene mener at man ikke skal forvente at barn deltar i religiøse handlinger de ikke har forutsetning til å forstå.*

27) Unitarene legger vekt på at de som deltar i religiøse handlinger også skal fullt ut forstå hva de deltar i. Det er ikke dermed sagt at en unitarprest vil avvise mennesker som innstendig ønsker å delta (berusede personer er eneste unntaket). Oversetteren har deltatt i unitarisk nattverd i Ungarn der også barn under konfirmasjonsalderen fikk delta fordi foreldrene ønsket det. Det som kjennetegner den unitariske måten å forholde seg til spørsmål om deltagelse i nattverden eller ikke, kan kort oppsummeres med ordet: *pragmatisme*.

28) Det er ingen begrensning på antall ganger en unitar kan motta nattverden eller i hvilke kirkesamfunn dette kan skje (hvis da ikke andre kirkesamfunn nekter ikke-medlemmer adgang, som f.eks. er praksis i Den romersk-katolske kirke). Det hører med til gammel protestantisk tradisjon at nattverden feires av kirken fire ganger i året. Slik var det også i Den norske kirke før i tiden. Unitarkirken følger her denne felles protestantiske tradisjon, som jo unitarene er en naturlig del av.

29) Den kirketukt som andre kirker har til rådighet ved på grunnlag av synd å nekte andre mennesker adgang til nattverden, er fremmed for unitarene. Unitarene praktiserer ikke kirketukt eller nekter noen adgang til nattverden. De eneste tilfeller må være, som nevnt i noten over, der hvor deltakeren selv åpenbart ikke forstår hva nattverden er. Men dette er *ikke* kirketukt.

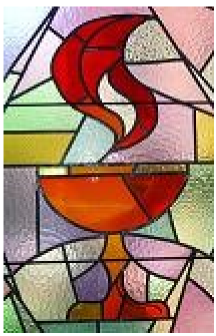
SYMBOLER

Nedenfor vises de mest kjente symbolene som unitarene benytter. Det eldste symbolet er utvilsomt bildet av en due som står på jordkloden omgitt av en slange som biter seg selv i halen. Oftest også med en krone. Dette symbolet ble tatt i bruk av den første unitarkirke i Transilvania. Det er uvisst hvilket år symbolet ble til, men det er kjent så langt tilbake som til 1600-tallet, muligens 1500-tallet også. Symbolet henspiller på Matt. 10,16: Vær kloke som slanger og troskyldige som duer! Kronen er symbolet for kong Sigismund, som var den første unitariske konge på 1500-tallet.

Under 2. verdenskrig tegnet østerrikeren Hans Deutsch det som nå er blitt et fellessymbol for unitarer over hele verden: En kalk med brennende flamme. Bildet under er fra et glassmaleri som befinner seg i hovedkvarteret til unitarene i Budapest.

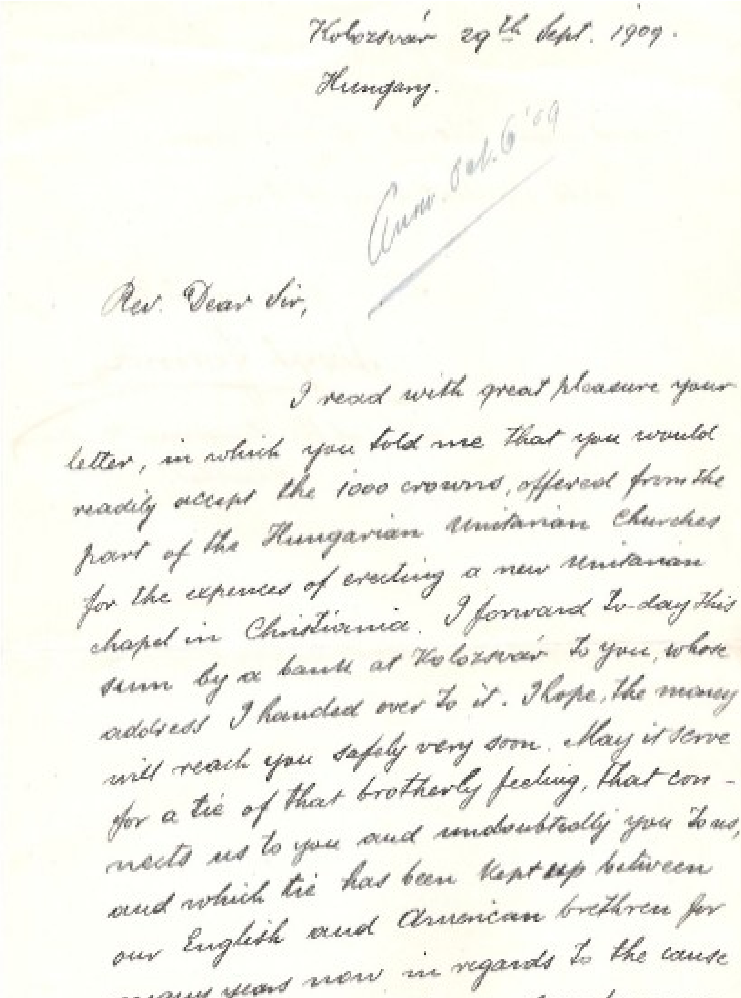

Bildet over viser et meget kjent unitarisk maleri. Vanligvis vil man finne dette maleriet i de fleste unitariske møterom og i ganske mange unitariske hjem. Bildet viser grunnleggelsen av Den transilvanske unitarkirke, dvs. det som i dag er unitarkirkene i Ungarn og Romania. Midt på bildet står unitarkirkens grunnlegger Frans David og til venstre sitter kong Sigismund. Motivet er trolig ment å vise situasjonen på riksdagen i Torda i 1568, da det juridiske grunnlaget for etableringen av unitarkirken ble vedtatt.

EGY AZ ISTEN

I så og si samtlige unitarkirker i Romania og Ungarn finnes inskripsjonen «Egy az Isten». Ordene er gjerne plassert over prekestolen eller andre lett synlige steder, gjerne også over inngangsdøren til kirken. Disse ungarske ordene oppsummerer det som er helt sentralt i kristenunitarismen, og de betyr: Gud er én.

FAKSIMILE AV BREVET SOM FERENCZ JÓZSEF SKREV TIL UNITARENE I KRISTIANIA (OSLO).

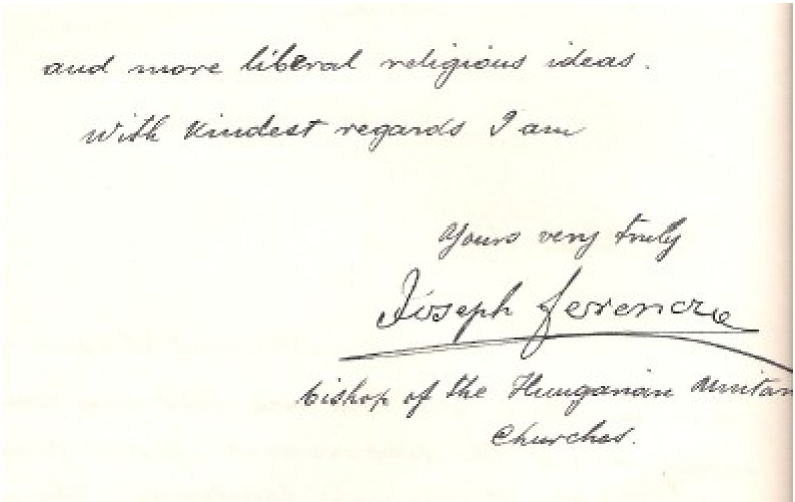

Kolozsvár 29th Sept. 1909.
Hungary.

Ans. Oct. 6 '09

Rev. Dear Sir,

I read with great pleasure your
letter, in which you told me that you would
readily accept the 1000 crowns, offered from the
part of the Hungarian Unitarian Churches
for the expences of erecting a new Unitarian
chapel in Christiania. I forward to-day this
sum by a bank at Kolozsvár to you, whose
address I handed over to it. I hope, the money
will reach you safely very soon. May it serve
for a tie of that brotherly feeling, that con-
nects us to you and undoubtedly you to us,
and which tie has been kept up between
our English and American brethren for
many years now in regards to the cause
of our common aim and endeavour
in spreading by Unitarianism brighter

and more liberal religious ideas.
With kindest regards I am
Yours very truly
Joseph Ferencz
bishop of the Hungarian Unitar
Churches.

<u>Brevets tekst:</u>
Kolozsvár 29th Sept. 1909.
Hungary.

Rev. Dear Sir, [dvs. unitarpresten Herman Haugerud i Oslo]

I read with great pleasure your letter, in which you told me that you would readily accept the 1,000 crowns, offered from the part of the Hungarian Unitarian Churches for the expenses of erecting a new Unitarian chapel in Christiania. I forward to day this sum by a bank at Kolozsvár to you, whose address I handed over to it. I hope, the money will reach you safely very soon. May it serve for a tie of that brotherly feeling, that connects us to you and undoubtedly you to us, and which tie has been kept up between our English and American brethren for many years now in regards to the cause of our common aim

and endeavour in spreading by Unitarianism brighter and more liberal religious ideas.

With kindest regards I am
Yours very truly
Joseph Ferencz
bishop of the Hungarian Unitarian Churches.

Brevet er i privat eie hos oversetteren av denne katekismen.

5	8	44	
	44-46	33	
	48	28	
5-7		36	
6	6	39	
	9-13	62	
	33	33	
7	21	14	
10	16	67	
16	24	41	
18	20	62	
19	17	28	
20	16-28	46	
41	26	28	
Mark			
6	3	34	
10	18	25	
12	28-31	14	
	29	25	
	29-31	36	
16	19-20	63	
Luk			
11	2-4	62	

	15	11-24	29	
	15	11-30	50	
	22	39-42	38	
	23	34	40	
		46	40	
Joh				
	1	18	25	
	4	21	14	
		24	25	
	11	7-9		
	13	15	33	
		35	47	
	14	6	37	
	15	11-30		
Apg				
	11	26	20	
	17	24	26	
		29	26	
	26	16	31	
Rom				
	1	17	31	
	2	6-11	29	
	8	15	31	

1 Pet			
5	1-3	46	
2 Pet			
1	21	43	
1 Joh			
1	8	48	
3	1	31	
4	16	29	

LITTERATUR
OG FORSLAG TIL
VIDERE LESNING

Erdö, John: *Transylvanian Unitarian Church. Chronological Historical and Theological Essays.* The center for free religion, Chico, CA. USA. 1990.

Ferencz, Joseph: *Hungarian Unitarianism in the Nineteenth and Twentieth Centuries.* The center for free religion, Chico, CA. USA. 1990.

Heidelberg, Knut K.S.M: *Frisinnet kristendom, unitarismen i Norge 1893-1937.* Det teologiske menighetsfakultet. Oslo. 2006.

Imre, Gellérd: *'Truth liberates you'. The message of Transylvania's first Unitarian bishop, Francis David.* The center for free religion, Chico, CA. USA. 1990.

Kedei, Mózes (red.): *Confessions about ourselves*. Transylvanian Ministerial Fellowship, Romania. Ukjent utgivelsesår.

Varga Béla; *Francis Dávid, what has endured of his life and work.* Budapest. 1991. Utgitt av Den ungarske unitarkirke. En kopi til fri benyttelse finnes på internettadressen http://unitarius.uw.hu/FrancisDavid/index.htm

Wilbur, Earl Morse: *A History of Unitarianism in Transylvania, England, and America.* Beacon Press, Boston. USA. 1945/1978.

INTERNETT

Siden internett er i rask utvikling og hjemmesider legges ned og endres meget raskt, tas det forbehold om at sidene det vises til nedenfor, fortsatt er i drift og relevante for den som søker mer informasjon om unitarismen. Alle sidene var i drift 2007.

Den ungarske unitarkirke *http://unitarius.hu* (sider på ungarsk og engelsk).

Unitarforbundet Bét Dávid (Den norske unitarkirke)
http://unitarforbundet.org (sider på norsk og engelsk).

Norsk unitarisme *http://unitarisme.heidelberg.no* (sider på norsk og engelsk)